

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 26. listopadu 2019 ve věci č. 6318/17 – *M. M. B. proti Slovensku*

Senát třetí sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že při vyšetřování obvinění otce dítěte ze sexuálního zneužívání došlo k porušení procesních povinností vnitrostátních orgánů vyplývajících z článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka se narodila v roce 2008. Stížnost za ni podala matka, která měla podezření na sexuální zneužívání ze strany otce v období od července do prosince 2012. První vyšetřování bylo zahájeno na základě trestního oznámení podaného matkou v prosinci 2012; stěžovatelce tehdy byly čtyři roky. V rámci vyšetřování byl zpracován znalecký posudek, který neshledal známky sexuálního zneužívání. V květnu 2013 bylo trestní stíhání zastaveno.

V březnu 2014 podala matka další trestní oznámení, na jehož základě bylo zahájeno druhé vyšetřování. V rámci něho bylo zpracováno několik znaleckých posudků. Někteří znalci uváděli, že na stěžovatelce nejsou patrné žádné známky sexuálního zneužívání a že má živou představivost, dle jiných znalců si stěžovatelka události nemohla vymyslet, aniž by je skutečně zažila. Znalci se neshodli ani v posouzení osobností obou rodičů. Vyšetřovatel nechal zpracovat v pořadí sedmý znalecký posudek znaleckým ústavem, který měl reagovat na předchozí rozporné závěry znalců. Dle posudku znaleckého ústavu z ledna 2015 bylo vysoce pravděpodobné, že si stěžovatelka události nevymyslela a byla obětí sexuálního zneužívání. Předchozí nesrovnalosti ve sděleních stěžovatelky bylo možné vysvětlit tak, že uvědomení si podrobností zneužívání bylo součástí procesu, který zahrnoval odmítání cokoli sdělit, popření zneužívání a výpověď o podrobnostech zneužívání. Znalecký ústav zdůraznil, že pravděpodobnost sexuálního zneužívání vyplývala rovněž z kreseb stěžovatelky. V říjnu 2015 bylo trestní stíhání zastaveno s tím, že ani závěry sedmého znaleckého posudku nepostačovaly k závěru, že skutek byl spáchán. Ústavní stížnost byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K PŘIJATELNOSTI

Vláda vznesla námitku nevyčerpání podnětu podle zákona o prokuratuře, kterým je možné se domáhat nápravy nedostatků vyšetřování. Soud uvedl, že stěžovatelka podala ústavní stížnost, která nebyla odmítnuta pro nevyčerpání jiných prostředků nápravy. Za těchto okolností byl Soud přesvědčen, že by bylo příliš formalistické požadovat po stěžovatelce, aby využila prostředek nápravy, jehož uplatnění nepovažovala za povinné ani nejvyšší soudní instance (*D. H. a ostatní proti České republice*, č. 57325/00, rozsudek velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007, § 118).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka s odkazem na články 3 a 8 Úmluvy namítala, že vnitrostátní orgány nedostatečně reagovaly na obvinění z jejího sexuálního zneužívání otcem, a nesplnily tak své pozitivní závazky.

Trestní stíhání bylo zastaveno navzdory skutečnosti, že se sexuální zneužívání potvrdilo. Soud uvedl, že ačkoli pozitivní závazky vnitrostátních orgánů vyvstávají na poli obou článků Úmluvy, bude zkoumat okolnosti případu pouze z pohledu článku 8 Úmluvy, aby se vyhnul posuzování, zda intenzita popsaného jednání dosáhla minimálního prahu závažnosti na poli článku 3 Úmluvy.

a) Obecné zásady vyplývající z judikatury Soudů

Soud konstatoval, že pozitivní závazky státu zahrnují přijetí opatření za účelem ochrany soukromého života rovněž v oblasti vztahů mezi jednotlivci (*Söderman proti Švédsku*, č. 5786/08, rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2013, § 78). V případech znásilnění a sexuálního zneužívání dětí jsou státy dále povinny přijmout účinný trestněprávní rámec, to znamená kriminalizovat a přísně postihovat související trestné činy, a to i ve stádiu pokusu, aby měly odrazující účinek (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 150). Uvedené závazky plynou rovněž z jiných mezinárodních nástrojů, jakými jsou např. Úmluva o právech dítěte a Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Lanzarotská úmluva). V případech sexuálního zneužívání jsou děti obzvláště zranitelné a mají právo na ochranu státu ve formě účinného odrazování od takových závažných zásahů do jejich soukromého života (*Stubbings a ostatní proti Spojenému království*, č. 22083/93 a 22095/93, rozsudek ze dne 22. října 1996, § 64). Závazky států na poli článků 3 a 8 Úmluvy vyžadují účinný výkon práv dětí, aby jejich nejlepší zájem byl předním hlediskem, přičemž vnitrostátní orgány musí vzít zvláštní zranitelnost dětí a jejich odpovídající potřeby náležitě v potaz (*A a B proti Chorvatsku*, č. 7144/15, rozsudek ze dne 20. června 2019, § 111). Ochrana nezletilých dívek proti sexuálnímu zneužívání zasahujícímu do intimní sféry jejich soukromého života na poli článku 8 Úmluvy dále vyžaduje účinné vyšetřování (*A, B a C proti Lotyšsku*, č. 30808/11, rozsudek ze dne 31. března 2016, § 159–175).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

Soud uvedl, že tvrzení o sexuálním zneužívání jsou podpořena několika znaleckými posudky. Nadto vnitrostátní trestní právo zakazuje sexuální zneužívání a trestá odpovědné osoby. Za těchto okolností byl stát povinen uplatnit příslušná ustanovení trestního práva prostřednictvím účinného vyšetřování a stíhání pachatele při vědomí zvláštní zranitelnosti stěžovatelky, její důstojnosti a práva dítěte jako oběti. Základní otázkou tudíž bylo, zda vnitrostátní orgány provedly rychlé a účinné vyšetřování za účelem zjištění, zda se tvrzené skutky staly a za účelem identifikace pachatele.

Soud předně konstatoval, že s ohledem na bezodkladné zahájení policejního vyšetřování po podání trestních oznámení nevystávají v tomto případě otázky stran rychlosti zahájení vyšetřování.

Soud dále uvedl, že první trestní oznámení matka podala v roce 2012. Psycholožka oslovená matkou dospěla k závěru, že nezvyklé chování stěžovatelky může být způsobeno sexuálním zneužíváním. V téže době byla stěžovatelka vyšetřena ustanoveným psychologem a znalcem, kteří neshledali známky sexuálního zneužívání. Dva znalecké posudky předložené matkou v roce 2014 však uváděly, že stěžovatelka vykazuje znaky sexuálního zneužívání, a vedly ke znovuotevření vyšetřování.

Vzhledem k rozdílným znaleckým zjištěním vyšetřovatel přibral znalecký ústav, který předložil v pořadí sedmý znalecký posudek a shledal vysokou pravděpodobnost sexuálního zneužívání stěžovatelky. Odhalení podrobností zneužívání je pokračující proces, a pokud by stěžovatelka byla ovlivněna vnějšími vlivy, její vyjádření by nebyla konzistentní, podrobná a neobsahovala neverbální gesta, což nebyl případ stěžovatelky. Znalecký ústav současně kladl důraz na kresby stěžovatelky. V průběhu druhého vyšetřování bylo zadáno několik znaleckých posudků ke zjištění osobnostního profilu rodičů stěžovatelky. Další znalec zjistil, že stěžovatelka nemá sklony lhát, ale zaměňuje realitu s fantazií. Autoři sedmého znaleckého posudku dospěli naopak k závěru, že stěžovatelka je schopna rozlišit realitu od fantazie. Soud poznamenal, že k výpovědi malého dítěte je třeba přistupovat s maximální opatrností, přičemž žádný znalec nedospěl k závěru, že by stěžovatelka lhala. Naopak bylo shledáno, že byla schopna popsat zejména opakující se události.

Soud si byl vědom toho, že vnitrostátní orgány byly postaveny před nelehký úkol, jelikož čelily dvěma odlišným verzím událostí, které se odehrály v minulosti, a nedostatku přímých důkazů. Vyslechly všechny dotčené osoby a zadaly několik znaleckých posudků. Otázkou však nebyl nedostatek důkazů, ale konzistentnost hodnocení dostupných důkazů a dostatečné a přesvědčivé odůvodnění konečného rozhodnutí. Soud v tomto směru odhalil několik nedostatků.

Zaprvé, ačkoli byl sedmý znalecký posudek vypracován z důvodu vzájemně si odporujících závěrů předchozích znaleckých posudků, vyšetřovatel uvedl, že ve světle předchozích důkazů ani sedmý znalecký posudek nepostačoval k prokázání trestného činu. Bez odezvy zůstalo zjištění znalců, že odkrytí detailů zneužívání je proces, v jehož průběhu stěžovatelka mohla reagovat odlišně, což mohlo vysvětlit rozdíly v předchozích zjištěních znalců. Pozornost nebyla věnována ani závěru znalců, že důvěryhodnost stěžovatelčiny výpovědi zvyšoval soulad mezi její ústní výpovědí a neverbálními projevy a kresbami. Neverbálním projevům stěžovatelky nebyla věnována dostatečná pozornost, vyšetřovatel se naopak snažil přenést odpovědnost za rozhodnutí na znalce.

Zadruhé, objevila se chyba v posudku znalkyně zkoumajícím osobnost otce. Znalkyně uvedla, že sexuální zneužívání dětí má sexuální nebo psychiatrickou motivaci, které u otce vyloučila. Současně uvedla, že její vyšetření necílilo na jeho psychiatrickou motivaci. To vyžadovalo objasnění, ke kterému však nedošlo.

Zatřetí, důvody zastavení trestního stíhání nebyly podrobné ani přesvědčivé. Vyšetřovatel se omezil na popis procesních kroků, aniž uceleně vysvětlil, proč se nespolehl na závěry posudku znaleckého ústavu, který zahrnoval všechny aspekty případu včetně možného vysvětlení rozdílů v závěrech předchozích znaleckých posudků. Vyšetřovatel se namísto snahy omezit mezery v rozdílných zjištěních znalců uchýlil k zastavení trestního stíhání na základě selektivního a nekonzistentního přístupu k hodnocení důkazů.

Soud nezpochybnil úsilí vnitrostátních orgánů, nicméně dle jeho názoru nedostatečně vážily jednotlivé důkazy a neposoudily věrohodnost ústních a neverbálních projevů stěžovatelky. Současně orgány sociálněprávní ochrany dětí nevyvinuly potřebné úsilí a dokonce ani stěžovatelku nevyslechly. Soud učinil závěr, že trestněprávní mechanismy v projednávané věci nezafungovaly způsobem, který by byl v souladu s procesními závazky státu na poli článku 8 Úmluvy. K porušení tohoto ustanovení tedy došlo.

III. Oddělená stanoviska

Soudce Lemmens ve svém nesouhlasném stanovisku uvedl, že znalci neshledali sexuální zneužívání stěžovatelky, ale spíše symptomy sexuálního zneužívání, což mohlo být vlivem matky a živé představivosti stěžovatelky. Vyšetřování bylo důkladné, vyšetřovatel nechal zpracovat šest znaleckých posudků, pět znalců neshledalo sexuální zneužívání. Většina soudců se však přiklonila k závěrům posledního znaleckého posudku, který poněkud překvapivě uváděl, že dítě bylo vysoce pravděpodobně sexuálně zneužito, nicméně větší váha měla být dána nejstarším posudkům, při jejichž zpracování dítě nebylo tolik ovlivněno svým okolím.